

# O'QUVCHILARINING BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARINI TASHXISLASHDA XALQARO TA'LIM DASTURLARIDAN FOYDALANISH AHAMIYATI XAQIDA

**To'lqinjon Bakirov Yunusaliyevich**

*Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), FarDU*

[bakirov\\_t75@mail.ru](mailto:bakirov_t75@mail.ru)

**Mamatqulov Ravshanjon Ma'murjonovich**

[realmadrid11pro@umail.uz](mailto:realmadrid11pro@umail.uz)

**Annotasiya:** Ushbu tezisdagi boshlang'ich sinf o'quvchilarga yangi bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish zaruriyati to'g'risida fikr yuritilgan hamda tavsiyalar berilgan.

**Kalit so'z:** boshlang'ich sinf o'quvchilariga yangi bilim, ko'nikma, malaka, o'quvchi, tashxis, zaruriyat, yondashuv.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida sifatli ta'limga erishishning eng muhim vazifalari belgilanib, amalga oshirilmoqda. Shu jihatdan bu jarayonda o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish dolzarb bo'lib turibdi [1].

**Bilim** – borliqni bilish jarayonining amaliyotda tasdiqlangan natijasi bo'lib, u inson ongida aks etadi hamda bilimning ilmiy, empirik va nazariy turlari farqlanadi. Shu sababli bizning yondashuvimizga ko'ra, o'quvchilarning bilim darajasini quyidagilar tashkil etadi:

- 1) boshlang'ich sinf o'quvchilari yangi o'quv fanlari bo'yicha nazariy tushunchalarga ega bo'lishi;
- 2) boshlang'ich sinf o'quvchilari yangi o'quv fanlari bo'yicha axborot va ma'lumotlarni egallashi;
- 3) boshlang'ich sinf o'quvchilarining voqelik va hodisaning mazmunini tushunishi;
- 4) boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy ong va mustaqil fikrga ega bo'lishi.

Mazkur mezonlar umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim darajasini belgilaydi.

**Ko'nikma** – bu malakaning tarkibiy qismi bo'lib, harakatning nihoyatda tez, aniq va maqsadga muvofiq ravishda o'z-o'zidan bajarilish qobiliyatini ifodalaydi hamda boshlang'ich sinf o'quvchilarda takrorlanadigan mashqlar natijasida yuzaga keladi. Shu jihatdan ko'nikma ongli faoliyatni tez, tejamli, to'g'ri, kam jismoniy va aqliy kuch sarflagan holda bajarish jarayonining natijasi hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ko'nikmasi o'zlashtirgan bilimlari asosida tarkib topadi. Ko'nikma quyidagi xususiyatlarga ega:

- 1) boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim olishga odatlanishi;
- 2) boshlang'ich sinf o'quvchilarining axloqiy fazilatlarini o'zlashtirishi;
- 3) boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy jihatdan faollashib borishi;
- 4) boshlang'ich sinf o'quvchilarining yangiliklarni o'zlashtirishga qiziqishi.

Bular umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining ko'nikmasini tashxis etishda mezonlar hisoblanadi.



**Malaka** – O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonunida mazkur tushunchaga quyidagi ta‘rif berilgan: ta‘lim oluvchilarga chuqur nazariy bilim, malakalar va amaliy ko‘nikmalar berishga, shuningdek ularning umumta‘lim va kasbiy bilim, malaka hamda ko‘nikmalarini shakllantirishga, qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan tizimli jarayon[2]. Shu jihatdan o‘quvchilarning malakasini quyidagilar tashkil etadi:

- 1) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilimdonlik darajasi;
- 2) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining qobiliyatlik darajasi;
- 3) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mahoratlik darajasi;
- 4) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ko‘nikmalik darajasi.

Bu mezonlar umumiy o‘rta ta‘lim maktablari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining malaka darajasini tashxis etishda asos hisoblanadi.

Bizning yondashuvimizga ko‘ra boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxis etish mazmuni quyidagilardan iborat:

- 1) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim darajasini aniqlash;
- 2) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ko‘nikma darajasini aniqlash;
- 3) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining malaka darajasini aniqlash;
- 4) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘zlashtirish darajasini rivojlantirish uchun tavsiyalar ishlab chiqish.

Bularning barchasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini aniqlash hamda ularni rivojlantirib borish uchun asos hisoblanadi[3]. Shu jihatdan bu jarayonda tashxis etish omilidan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxislash vazifalari quyidagilardan iborat:

- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim darajasi o‘rib borishini o‘rganish;
- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ko‘nikma darajasi o‘rib borishini aniqlash;
- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining malaka darajasini aniqlash;
- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirib borish tadbirlarini belgilash hamda tavsiyalarini ishlab chiqish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxislash uslublari quyidagilardan iborat:

maxsus tuzilgan testlardan foydalanish;

statistika;

induktsiya va deduktsiya;

bashorat qilish;

tadbirlarni rejalashtirish va amaliy tavsiyalarni taqdim qilish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxislashning asosiy bosqichlari quyidagilardir:

mo‘ljallarni aniqlash;

aniqlangan darajalarni modellashtirish;

holatni rivojlantirish;

boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan individual ishlash.

Bularning barchasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxis etishda asos hisoblanadi[4].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxis etish zaruriyatlari quyidagilar bilan belgilanadi:



- 1) boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim darajasi bo'yicha aniq ma'lumotga ega bo'lish va ularning bilimini rivojlantirishga doir reja tuzish;
- 2) boshlang'ich sinf o'quvchilarining ko'nikma darajasini aniqlash va uni rivojlantirish tadbirlarini belgilash;
- 3) boshlang'ich sinf o'quvchilarining malaka darajasini aniqlash va uning o'sib borish yo'nalishlarini belgilash;
- 4) boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malaka darajasini xalqaro ta'lim dasturlari asosida tashxis etish.

Bunday yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malaka darajasini maqsadli rivojlantirib borish imkonini beradi.

Umuman, boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishning an'anaviy metodikasi mexanizmlari quyidagicha yaxlit idrok etiladi:

### **Mexanizm**

1. *Tashxis etish mazmuni*
2. *Tashxis etish vazifalari*
3. *Tashxis etish uslublari*
4. *Tashxis etish bosqichlari*
5. *Tashxis etish zaruriyati*

### **Tashxis etish uchun asos bo'ladigan dasturlar**

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi maktablarida TIMSS, PISA va STEAM xalqaro ta'lim dasturlari joriy etilmoqda. Shu sababli mazkur dasturlar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish zaruriyat bo'lib turibdi. Bizning yondashuvimizga ko'ra, boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini ushbu dasturlar asosida tashxis etish quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- a) boshlang'ich sinf o'quvchilarining har bir fan bo'yicha bilim darajasini va savodxonligini chuqurlashtirish;
- b) boshlang'ich sinf o'quvchilarining ko'nikmasini amaliy faoliyat asosida rivojlantirib borish;
- c) boshlang'ich sinf o'quvchilarining malaka darajasini turli tadbirlar vositasida o'stirib borish;
- d) boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malaka darajalarini tashxis etishda xalqaro ta'lim dasturlarining talablariga asoslanish[7,8].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishning zaruriyatini belgilaydi. Mazkur jarayonni amalga oshirish uchun maxsus guruh tuziladi. Guruhning tarkibida quyidagilar ishtirok etishi taqozo etiladi:

boshlang'ich sinf har bir o'quv fanining o'qituvchilari;  
boshlang'ich sinf rahbarlari;  
taklif etiladigan metodistlar va mutaxassislar;  
maktab jamoasining vakili;  
maktab psixologi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish rejasiga ega bo'lishi maqsadga muvofiq hisoblanadi[5,6]. Bizningcha, bunday reja choraklik muddatda tuzilishi kutilgan samarani beradi. Chunki tashxis etishning natijasiga ko'ra, boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakasini yanada rivojlantirish tadbirlari ishlab chiqiladi. Shunday qilib umumiy o'rta ta'limni rivojlantirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanish muhim o'rin tutadi.

### **Adabiyotlar:**



1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi yangi tahrirdagi Qonuni  
// [www.ziyouet.uz](http://www.ziyouet.uz)
3. Pedagogika fanidan izohli lug'at. –T.: "Fan va texnologiya". 2009
4. Boshlang'ich ta'lim diagnostikasi. – Toshkent, 2023
5. B.Boltayev, M.Mahkamov, A.Azamatov, S.Rahmonqulov. Informatika. 5 – sinf darsligi.
6. B.Boltayev, M.Mahkamov, A.Azamatov, M.Sodiqov, G.Azamatova, Informatika. 8 – sinf uchun darslik.
7. В. Леонтьев. Новейшая энциклопедия персонального компьютера. – М.: «Алма – пресс образование». 2005
8. С.Симонович Г.Евсеев. Общая информатика. Учебное пособие для средней школы. 5 – 9 класс – М.: 2009

